

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สืบเนื่องจากการศึกษางานวิจัยเรื่อง “กรณีศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรงานไม้แกะสลักและงานไม้สำหรับนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนบ้านต้นแก้ว ชุมชนบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่” (สำลี ทองธิวและคณะ .2541) พบว่าเขตอำเภอหางดงเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ รายได้หลักของประชากรที่หมู่บ้านถวายและหมู่บ้านใกล้เคียงทั้งเก้าหมู่บ้าน ได้แก่บ้านกาด บ้านเกาะ บ้านขุนคง บ้านป่าหมาก บ้านเคียบ บ้านต้นเสียด บ้านไร่ บ้านหนองไขง และบ้านหารแก้ว ได้มาจากการประกอบอาชีพหัตถกรรมงานไม้แกะสลักซึ่งเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่าอาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานแกะสลักไม้ของท้องถิ่นดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มอาชีพได้แก่

1. กลุ่มอาชีพงานแกะสลักไม้ โดยการนำไม้ท่อนหรือไม้แผ่นมาสลักเป็นรูปต่าง ๆ เช่น เศียรพระ รูปสัตว์ รูปหุ่นชุดตุ๊กตานักดนตรี เป็นต้น
2. กลุ่มอาชีพงานตกแต่งหุ่นไม้ด้วยเส้นสี ประดับกระจก รวมถึงการตกแต่งด้วยสีแล้วขัดให้ดูเหมือนแก้ว
3. กลุ่มอาชีพค้าขายสินค้าไม้แกะสลักและงานไม้ที่ทำสำเร็จแล้ว มีลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ

หมู่บ้านถวายปัจจุบันเป็นจุดศูนย์กลางผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักในลักษณะของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน ในท้องถิ่น ที่ดึงเอาแรงงานไม่เฉพาะจากภายในหมู่บ้าน แต่ขยายออกไปถึงหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาร่วมทำงานในอุตสาหกรรมงานไม้แกะสลักด้วยด้วย แรงงานจากชาวบ้านทั้งเก้าหมู่บ้านที่กล่าวถึงนี้ได้กลายเป็นกำลังสำคัญร่วมในกระบวนการผลิตงานไม้ที่บ้านถวาย รายได้ที่เกิดจากหัตถกรรมงานไม้ที่หมู่บ้านถวายนี้ป้อนสนับสนุนสืบสานบาท (สำลี ทองธิว, 2541) การพัฒนา

ของตลาดสินค้าหัตถกรรมงานไม้แกะสลักที่หมู่บ้านถวายนีกล่าวดูว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับตลาดสินค้าหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงระดับโลกอื่น ๆ เช่น ที่ตลาดสินค้าหัตถกรรมของประเทศอินเดียและประเทศเนปาลที่มีการขยับจากตลาดระดับท้องถิ่นไปสู่ตลาดระดับประเทศและระดับโลกอยู่ในขณะนี้ ทั้งนี้การเติบโตที่รวดเร็วของตลาดสินค้าประเภทหัตถกรรมต่างสร้างรายได้ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นผู้ผลิตรวมทั้งหมู่บ้านถวายได้อย่างมหาศาลในแต่ละปี

อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยเบื้องต้นยังพบอีกด้วยว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นยังคงประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพดังกล่าวนี้มีประเด็นสำคัญ 2 ประการได้แก่

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่สามารถจัดการกับธุรกิจงานอาชีพอย่างครบวงจรได้ด้วยตนเอง ยังต้องพึ่งพานายทุนรายใหญ่และนักธุรกิจส่งออกที่มีทุนมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการลงทุน จัดซื้อไม้เพื่อเป็นวัตถุดิบในการแกะสลัก ค่าใช้จ่ายในกระบวนการผลิตและตกแต่งไม้ จนกระทั่งการหาตลาดเพื่อการจำหน่ายและส่งออก
2. ชาวบ้านมักเสียเปรียบตลาดภายนอกและถูกเอารัดเอาเปรียบบ่อยครั้งจากนักธุรกิจภายในและภายนอกที่มีทุนและมีความรู้ทางเศรษฐกิจและเศรษฐศาสตร์มากกว่า ลักษณะการเสียเปรียบที่พบเป็นต้นว่ามีการกำหนดราคาสินค้าที่กระทำโดยพ่อค้าผู้สั่งซื้อสินค้า ส่วนชาวบ้านมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ผลิตสินค้าและผู้ค้ารายย่อย และยังพบบ่อยครั้งว่าชาวบ้านเคยถูกขู่โกงจากพ่อค้าคนกลางที่เป็นคนนอก (คนนอกพื้นที่บ้านถวาย) เพราะความที่ไม่รู้เท่าทันเล่นเล่ห์กลอุบายทำให้ชาวบ้านบางคนถึงกับมีหนี้สิน ต้องขายที่ดินและบ้านชำระหนี้

สาเหตุสำคัญของปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ จากผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านยังคงใช้ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (Traditional Economics) ที่เน้นความสัมพันธ์อันที่เครือญาติ ใช้ความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน ตามศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี อุปนิสัยใจคอ และความเคยชินเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการดำเนินการธุรกิจตามแนวทางของคนรุ่นเก่าและประสบการณ์ในอดีตนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเปรียบให้แก่ผู้ที่มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ในระบบทุนนิยมมากกว่า ต้นเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้เนื่องมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและไม่เข้าใจต่อวิธีดำเนินงานตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่ (capitalism) ไม่มีความเข้าใจในเรื่อง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กลไกตลาด การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองทางการค้า เป็นต้น ความไม่เข้าใจในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่เช่นนี้มิได้ก่อให้เกิดปัญหา

กับชาวบ้านในท้องถิ่นอำเภอทางดงนี้เท่านั้น แต่ยังพบว่าเป็นที่มาของปัญหาอื่นๆ ทั้งทางด้านส่วนตัว และสังคมของคนในท้องถิ่นอื่นและในชุมชนเมืองโดยทั่วไปในระดับประเทศ ขณะนี้นักวิชาการเศรษฐศาสตร์ได้เรียกร้องให้มีการปฏิรูปความรู้ทางเศรษฐศาสตร์โดยให้พยายามเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ให้เข้ากับชีวิตจริงมากขึ้นและต้องการให้เผยแพร่ความรู้ที่จะปฏิรูปใหม่นี้ให้แก่ทุกคนผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ (วิทยากร เชียงกูล, 2542)

เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำรงชีวิตของคนในสังคม การเรียนรู้เศรษฐศาสตร์สามารถช่วยให้คนเราได้เรียนรู้และเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และเข้าใจการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อตนเองและสังคมได้ดี นอกจากนี้ความรู้เศรษฐศาสตร์ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยป้องกัน แก้ไขหรือขจัดปัญหาทางเศรษฐกิจที่แต่ละคนและสังคมต้องเผชิญได้อย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ (วิทยากร เชียงกูล, 2542) อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ที่จัดขึ้นในโรงเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทระดับชาติในปัจจุบันยังไม่สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนตามที่กล่าวข้างต้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาสาระวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ใช้สอนในโรงเรียนปัจจุบันยังไม่ใช่เศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมของผู้เรียนโดยตรง เนื้อหาความรู้ที่ใช้สอนในโรงเรียนจึงเป็นความรู้ที่มีลักษณะแปลกแยกจากชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนไม่สามารถสร้างความหมายจากสิ่งที่เรียน แล้วนำมาใช้ประโยชน์กับชีวิตของตนเองได้ ในทางกลับกันการขาดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประชาชนส่งผลต่อเศรษฐกิจในประเทศทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นซึ่งมักพบว่าชาวบ้านไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้กับตนเองและท้องถิ่นได้ ชาวบ้านต้องตกเป็นเหยื่อคนในเมืองที่เป็นนายทุน นักการเมือง ตลอดจนผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับระบบทางเศรษฐกิจ นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้สังคมไทยยังอ่อนแอและเป็นเหยื่อแก่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้โดยง่าย

เป็นที่น่ายินดีว่าขณะนี้รัฐมีนโยบายกระจายอำนาจทางการศึกษาไปยังท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2545) โดยให้โรงเรียนและท้องถิ่นมีอำนาจและอิสระในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นใช้ได้เอง รัฐสนับสนุนให้เชื่อมโยงวิถีชีวิตในท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรนี้อาจจัดขึ้นโดยสถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน สถานประกอบการ ฯลฯ ในท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิด มีความรู้และ

ทักษะในด้านต่างๆที่ชุมชนต้องการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) การปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้จึงเป็นการแก้ปัญหาอันเป็นผลมาจากการจัดการศึกษาแบบเดิมที่อาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาเหมือนกันทั่วประเทศซึ่งนำไปสู่สภาพการศึกษาที่มีลักษณะแยกส่วนอย่างเด็ดขาดระหว่างเนื้อหาสาระที่ใช้เรียนในห้องเรียนกับวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน ขาดความเชื่อมโยงความรู้ในลักษณะของการบูรณาการ และขาดความหมายในเรื่องยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543)

เนื่องจากการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ที่จัดขึ้นในโรงเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทระดับชาติในปัจจุบันมีข้อจำกัดที่ยังไม่สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนตามเหตุผลที่กล่าวไว้แล้ว ผู้วิจัยจึงความพยายามที่จะพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวายให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น เพื่อนำมาใช้เป็นแม่แบบในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนในท้องถิ่น สำหรับลักษณะเฉพาะของหมู่บ้านถวายที่ต่างจากหมู่บ้านอื่นได้แก่ 1) ในด้านการผลิตงานไม้แกะสลักที่บ้านถวายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) ในด้านการขายสินค้าไม้แกะสลักที่ต้องติดต่อซื้อขายกับตลาดภายนอก รวมถึงตลาดต่างประเทศ การนำเอาลักษณะเฉพาะที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านถวายมากำหนดเป็นขอบข่ายเนื้อหาของหลักสูตร แล้วจัดให้กับผู้เรียนในโรงเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความหมายจากความรู้ที่ได้เรียน ด้วยการเชื่อมโยงความรู้ในห้องเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการผลิตและขายไม้แกะสลัก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตในชุมชนบ้านถวายได้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องทำการศึกษาวิถีชีวิตในพื้นที่บ้านถวายเพื่อนำมาใช้กำหนดเป็นสาระความรู้ ด้วยการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพงานไม้แกะสลักให้เข้ากับความรู้เศรษฐศาสตร์สากล ดังนั้นเนื้อหาความรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวายนี้จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ที่กำหนดโดยหลักสูตรแม่บทที่ใช้สอนกันอยู่ในโรงเรียนทั่วไปในขณะนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าปัจจุบันมีแนวโน้มในการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นมากขึ้น และให้ความสำคัญกับลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น ในการนำหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในท้องถิ่น ทั้งนี้โดยให้ใช้หลักสูตรท้องถิ่นเป็นตัวกลางเชื่อมโยงสาระความรู้ที่ได้เรียนในโรงเรียนกับชีวิตจริงนอกโรงเรียน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์หาความต้องการของท้องถิ่นที่ใช้วิธีการสอบถามและการวิเคราะห์อย่างกว้างๆตามที่โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติกันอยู่ในขณะนี้ เป็นต้นว่า การมีตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนเข้าไปรับฟังการแถลงนโยบายต่างๆของโรงเรียน แล้วแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับงานอาชีพมาโดยผิวเผินเท่านั้น แต่ขาดการสอดแทรกคุณค่าของท้องถิ่น ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตที่บูรณาการอยู่ในเนื้องานอาชีพและกระบวนการทำงานอาชีพซึ่ง สำลี ทองธิว (2541) เรียกว่า 'วัฒนธรรมแฝง' ทำให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบที่จัดขึ้นมาที่เน้นเฉพาะเรื่องงานอาชีพในท้องถิ่นซึ่งยังไม่อาจสนองตอบต่อปัญหาความต้องการของแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริงได้ เป็นเหตุให้ผู้เรียนมองไม่เห็นประโยชน์ในการนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ ไม่เห็นความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของตน และไม่อาจทำความเข้าใจและเชื่อมโยงสิ่งที่แปลกปลอมจากสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครอบครัวหรือชุมชนได้ (สำลี ทองธิว, 2544) การเรียนรู้อย่างมีความหมายจึงไม่สามารถจะเกิดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่กำลังเรียนกับประสบการณ์เดิม แล้วพลิกแพลงเป็นความรู้ใหม่ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนได้ (สำลี ทองธิว, 2544)

ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นฉบับนี้มีความหมายตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2542) และฉบับที่ 2 (2545) และเป็นหลักสูตรที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจึงให้ความสำคัญต่อการร่วมมือของชาวบ้านในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระเศรษฐศาสตร์แนวท้องถิ่นมาใช้สอนในโรงเรียน การร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนครั้งนี้นับเป็นการเสริมอำนาจของชาวบ้านเองในการกำหนดเส้นทางการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ในการกำหนดสาระความรู้เพื่อนำไปในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ด้วยสาระดังกล่าวนอกจากจะทำให้ชาวบ้านได้รู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมทั้งที่เป็นจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเองดียิ่งขึ้นแล้ว ยังช่วยให้เห็นทิศทางการพัฒนาการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ประการสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านจะสามารถสะท้อนภาพความเป็นชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านใช้ในวิถีชีวิตของเขา ซึ่งความรู้เหล่านี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรที่ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนในแง่การวิเคราะห์ถึงความเป็นตัวตนของตนเองของชาวบ้านและของท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ในขณะที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้น ผู้วิจัยจะได้มีโอกาสศึกษาถึงกระบวนการที่เป็นแบบแผนในการคิดและปฏิบัติที่ชาวบ้านใช้ในการเข้าร่วมการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่เป็นวิถีชีวิตชาวบ้านจึงอาจจะก่อให้เกิดข้อดีหรือเป็นจุดอ่อนที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพหัตถกรรมงานไม้แกะสลักที่บ้านถวาย ดังนั้นการทำความรู้จักและทำความเข้าใจกับความรู้ในท้องถิ่นดังกล่าวนี้อาจจะช่วยให้ผู้เรียนได้พบกับความมั่งคั่งสมบูรณ์ทางความรู้และทักษะที่ปুষาตายายของเขาเป็นเจ้าของ อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้ให้ความเคารพยกย่องต่อรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง (Compton, 1989) ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ใหม่ๆของผู้เรียนในปัจจุบันได้ ความสามารถในการพัฒนาความรู้ใหม่จากความรู้ที่มีอยู่เดิมนี้อาจเทียบเป็นการสืบต่อและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านไม่ให้สิ้นสุดลงนั่นเอง

การนำแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร: เศรษฐศาสตร์ สำหรับโรงเรียนระดับประถมศึกษาในท้องถิ่น โดยเน้นให้ชาวบ้านมีบทบาทในการตัดสินใจเลือกสาระความรู้: เศรษฐศาสตร์ที่จำเป็นกับงานอาชีพของตนในท้องถิ่น จะเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้นำเสนอประสบการณ์ของตนเองและร่วมเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพทั้งในกลุ่มอาชีพเดียวกันและต่างกลุ่มอาชีพ รวมถึงการได้ช่วยกันกำหนดสาระความรู้ที่จำเป็นที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันให้นำไปใช้ในโรงเรียน โดยมีผู้วิจัยเป็นฝ่ายทำความเข้าใจกับสิ่งที่พบเห็นร่วมกับคำบอกเล่าของชาวบ้าน แล้วนำเสนอให้ชาวบ้านได้ตัดสินใจเลือกสาระความรู้ที่ต้องการด้วยตนเอง

การศึกษาคั้งนั้นนอกจากเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชนในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการศึกษากระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงการเรียนรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการได้เข้าร่วมพัฒนาหลักสูตร: เศรษฐศาสตร์ให้กับท้องถิ่น ชาวบ้านในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นฉบับนี้มีความสำคัญไม่น้อยกว่าผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ เนื่องจากชาวบ้านเป็นคนในพื้นที่ที่รู้เรื่องและเข้าใจท้องถิ่นของตนมากและดีที่สุด และเนื่องจากการมีผู้มีส่วนร่วมสร้างหลักสูตรที่มีความเข้าใจท้องถิ่นน้อย อาจจะไม่สามารถถ่ายทอดความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรมออกมาได้ (สำลี ทองจิ๋ว, 2544) ชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตนเองให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความจำเป็นและศักยภาพของท้องถิ่นได้แล้ว จะช่วยให้การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของชาวบ้านมีความหมายต่อวิถีชีวิตในท้องถิ่นของเขาเองมากยิ่งขึ้น

สำหรับการนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จำเป็นต้องตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นว่า “เราจะเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความจริงได้อย่างไร และทำอย่างไรภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในลักษณะที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปตามทิศทางและเป้าหมายที่คนส่วนรวมจะได้รับประโยชน์” (อานันท์ กาญจนพันธ์ ,2544) ด้วยเหตุนี้นอกจากการได้รู้จักกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้แล้ว ความสามารถในการสังเคราะห์เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมควบคู่กันไป (เสน่ห์ จามริก, 2542) ดังนั้นเพื่อที่จะได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับชาวบ้าน จึงจำเป็นที่ข้อมูลได้มาจากรฐานความต้องการที่แท้จริงจากชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ของชาวบ้านถวายเป็นหมู่บ้านเก่าหมู่บ้านใกล้เคียงบ้านถวายเป็นประสมประสานกับความรู้ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมสมัยใหม่จึงเป็นกรอบเนื้อหาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเยาวชนในหมู่บ้านถวายเป็น

จากการวิจัยเอกสารเบื้องต้นซึ่งเป็นการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ในระดับโรงเรียนในปัจจุบันที่อาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นตัวกำหนดแนวทางในการสอนซึ่งพบว่ามียุทธวิธีสอนหลายประการ ได้แก่

1. การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ในโรงเรียนในปัจจุบันอาศัยหลักสูตรที่มาจากส่วนกลางเนื้อหาเป็นเรื่องราวที่เป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์พื้นฐานและเศรษฐกิจทุนนิยม เน้นเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ในแนวกว้าง ไม่เน้นเศรษฐศาสตร์ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน
2. เนื้อหาที่จัดให้ในหลักสูตรไม่ได้เน้นที่จะปลูกฝังการพัฒนาความคิดเชิงเศรษฐศาสตร์ให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้น้อย ความรู้ที่ได้จากการเรียนเศรษฐศาสตร์ในโรงเรียนจึงไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน
3. เนื้อหาวิชาที่บรรจุในหลักสูตรไม่มีกรอบความรู้หรือขอบข่ายที่ชัดเจน เนื้อหามีลักษณะแยกเป็นส่วน ๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการจัดระบบความยากง่ายของเนื้อหาที่ใช้สอนในแต่ละระดับ เพื่อให้สะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงพบว่าเนื้อหาหลายรายวิชาพบที่มีความซ้ำซ้อนกันทั้งในต่างรายวิชากัน และต่างระดับชั้น เช่นในรายวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป (ส 031) และรายวิชาเศรษฐศาสตร์ครอบครัว (ส032) วิชาทั้งสองเลือกในหมวดสังคมศึกษาสำหรับชั้น ม.3 ซึ่งมีความซ้ำซ้อนกันในเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นทางเศรษฐกิจในการผลิต การบริโภคและการแลกเปลี่ยน ฯลฯ และซ้ำกับรายวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น (ช 033 วิชาในกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพในระดับ ม. ต้น) เป็นต้น

4. รายวิชาที่มีเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ในหลักสูตรทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มี 21 รายวิชา แต่ส่วนใหญ่เป็นวิชาเลือก สำหรับวิชาบังคับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนมีเพียงรายวิชาเดียวคือ สังคมศึกษา (ส504) สอนในระดับ ม.5 ดังนั้นนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและไม่สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น จึงไม่มีโอกาสได้เรียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์โดยตรง อีกทั้งนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาจะมีเพียงรายวิชาเดียวที่ได้เรียนเนื้อหาทางเศรษฐศาสตร์ ส่วนในรายวิชาเลือกหากโรงเรียนไม่เปิดสอนนักเรียนก็ไม่มีโอกาสได้เรียน

5. สื่อการสอนที่ใช้จริงในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นตำราเรียนและเป็นเอกสารมากกว่าสื่ออื่นเพราะไม่มีแหล่งผลิตสื่อทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนผลิตสื่อการสอนที่มีคุณภาพและหลากหลายให้ใช้ในโรงเรียน ซึ่งการเรียนเศรษฐศาสตร์จากตำราเรียนที่มีเนื้อหาเน้นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ทำให้เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่มีเนื้อหาตายตัวที่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียนในห้องเรียนต่าง ๆ จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการสอนเศรษฐศาสตร์ในโรงเรียนนอกจากไม่น่าสนใจสำหรับผู้เรียน และยังไม่ตรงกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่น จึงไม่สามารถเข้าถึงความจริงเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจที่เป็นประสบการณ์จริงของผู้เรียนได้ ประการสำคัญคือผู้เรียนไม่สามารถเห็นความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียนในโรงเรียนกับชีวิตจริงนอกโรงเรียน

จากผลการวิจัยและแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจพัฒนา "หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย" โดยใช้แนวคิดของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เรียกว่า Highly Technical Asisstant หรือ Technical - Version Local Curriculum ซึ่งมีนักวิชาการจากส่วนกลางเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและรูปแบบการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงการเป็นผู้นำบุคลากรในท้องถิ่นในการสร้างหลักสูตรหรือทำหน้าที่เป็นผู้สร้างหลักสูตรเอง (สาลี ทองอิฐ, 2544) อย่างไรก็ตามการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นฉบับนี้เน้นที่การนำสาระความรู้ท้องถิ่นจากการร่วมมือของชาวบ้านมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวายเป็นเอกสารหลักสูตรแม่แบบ (Guided Curriculum) เพื่อนำเสนอให้โรงเรียนระดับประถมศึกษาในท้องถิ่นหมู่บ้านถวาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมของท้องถิ่น ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้นักเรียนได้เรียนในโรงเรียนกับวิถีชีวิตจริงในท้องถิ่น ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษา ฉบับที่ 1 (2542) และฉบับที่ 2 (2545) ได้กำหนดเอาไว้ จุดเน้นที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของหลักสูตรฉบับนี้คือเป็นหลักสูตร

ที่ได้มาจากการร่วมมือของชาวบ้านในท้องถิ่น การศึกษาและทำความเข้าใจกับกระบวนการเข้าร่วมมือของชาวบ้าน การเรียนรู้ของชาวบ้านอันเนื่องมาจากการร่วมมือในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และผลที่เกิดจากการร่วมมือนั้นเป็นประเด็นสำคัญหลักที่วิจัยสนใจที่จะศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการร่วมมือกันของชุมชนในโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยแบบร่วมมือที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร:กรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย”
2. พัฒนาหลักสูตร “เศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)

คำถามในการวิจัย

1. กระบวนการชุมชนร่วมมือในโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยแบบร่วมมือที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่” มีลักษณะอย่างไร
2. เมื่อพิจารณาตามลักษณะบริบททางสังคมการทำงานไม้แกะสลักบ้านถวายแล้ว ความรู้ความเข้าใจเศรษฐศาสตร์เรื่องอะไรบ้างที่จำเป็นต้องให้นักเรียนเรียนรู้ในโรงเรียน
3. หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวายมีความเหมือนหรือความแตกต่างจากหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ที่มาจากหลักสูตรแม่บทอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. เศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย หมายถึง แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พื้นฐานที่นำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในท้องถิ่นในการประกอบอาชีพหัตถกรรมไม้แกะสลักที่บ้านถวาย ประกอบด้วยความรู้ในสามเรื่อง ได้แก่การผลิต การจำหน่าย และระบบตลาด ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้กับงานอาชีพในท้องถิ่นได้ ส่วนความรู้เศรษฐศาสตร์พื้น

ฐานที่จำเป็นในเรื่องอื่น ที่ เป็นความรู้ทฤษฎีพื้นฐานมิได้ใช้เป็นส่วนสำคัญในการศึกษาเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้

2. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเศรษฐศาสตร์ในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องการผลิต การจำหน่ายและระบบตลาดในงานอาชีพหัตถกรรมไม้ที่บ้านถวาย โดยกำหนดให้หมู่บ้านถวายและหมู่บ้านใกล้เคียงรอบหมู่บ้านถวาย จำนวน 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกาด บ้านป่าหมาก บ้านเดื่อ บ้านไร่ บ้านหารแก้ว บ้านต้นแก้ว บ้านเกาะ บ้านหนองไขง และบ้านขุนคอง เป็นพื้นที่วิจัย หมู่บ้านดังกล่าวนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพหัตถกรรมไม้แกะสลักเป็นอาชีพหลักในหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (Preliminary Observation) หมู่บ้านทั้ง 10 มาแล้ว และใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการพิจารณาเลือกพื้นที่วิจัยครั้งนี้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยแบบชุมชนร่วมมือ หมายถึง การที่ชาวบ้านร่วมมือกันในกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน และ หรือร่วมมือกันกับผู้วิจัยในการศึกษาหาข้อมูลที่เป็นความรู้หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกในชุมชนเข้าเป็นแนวร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพความจริงที่เป็นวิถีชีวิตในท้องถิ่นร่วมกัน

การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง วิธีการสร้างหลักสูตรโดยมีเนื้อหาความรู้ที่ได้มาจากบริบทที่เป็นจริงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยนำมาใช้เป็นขอบข่ายของเนื้อหาในหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการสร้างหลักสูตรเพื่อใช้ในท้องถิ่น ให้มีความสำคัญกับการได้มาซึ่งข้อความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในลักษณะของการเข้าเป็นแนวร่วมกันของชุมชนในการค้นหาความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเพื่อมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยได้ทำการพิจารณาความสอดคล้องของความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์สากล

ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกับสาระเศรษฐศาสตร์และสาระอื่นที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ความรู้เศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึง สาระความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจงานไม้แกะสลักที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านที่หมู่บ้านถวาย ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันประกอบด้วยประเด็นสำคัญสามประเด็นหลักได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการผลิต ความรู้เกี่ยวกับการจำหน่ายและความรู้เกี่ยวกับระบบตลาด

หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย หมายถึง ชุดของมวลงประสบการณ์และสาระความรู้ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับ ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) ที่ออกแบบสร้างโดยผู้วิจัย โดยพิจารณาใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ที่ประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจใน 3 เรื่องได้แก่ความรู้เกี่ยวกับการผลิต ความรู้เกี่ยวกับการจำหน่ายและความรู้เกี่ยวกับระบบตลาดที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอาชีพงานไม้แกะสลัก หลักสูตรนี้ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่บ้านถวายในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของชาวบ้านผู้ประกอบการอาชีพไม้แกะสลักในท้องถิ่น สำหรับหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวายฉบับนี้ หมายถึง 1) เอกสารหลักสูตร ที่ใช้เป็นแม่บทที่ให้รายละเอียดของสาระเศรษฐศาสตร์โดยสังเขป และ 2) เอกสารประกอบหลักสูตร ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการจัดการเรียนรู้ ในโรงเรียน

มโนทัศน์เศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย หมายถึง กรอบความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ที่ได้จากการพิจารณาจากหลักการที่สำคัญทางเศรษฐศาสตร์ร่วมกับสภาพวัฒนธรรมทางการประกอบอาชีพไม้แกะสลักในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ในโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่วิสัยทัศน์ของหลักสูตร มโนทัศน์เศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นจึงมาจากการประสมประสานให้เกิดความพอดีระหว่างหลักการทางเศรษฐศาสตร์กับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับ

ก. ด้านวิชาการ

1. ครูที่สนใจหลักสูตรท้องถิ่นสามารถนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไปปรับใช้ในวิชาอื่นได้
2. นักวิชาการ นักการศึกษาที่ต้องการทำงานร่วมกับชาวบ้าน สามารถนำข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการร่วมมือกันในการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้
3. นักเศรษฐศาสตร์เข้าใจลักษณะของเศรษฐศาสตร์ชาวบ้าน และนำไปศึกษาเพื่อสร้างระบบเศรษฐศาสตร์ให้สอดคล้องกับชุมชนได้
4. ครูสามารถนำเอกสารหลักสูตรที่ได้จากโครงการวิจัยครั้งนี้ไปแปลงลงสู่การสอนในห้องเรียนที่หมู่บ้านถวาย โดยไม่จำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรเองตั้งแต่ต้น เอกสารหลักสูตรฉบับนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในห้องถิ่นได้

ข. ด้านการนำไปใช้

ครูสามารถนำเอกสารหลักสูตรที่ได้จากโครงการวิจัยครั้งนี้ไปแปลงสู่การสอนในห้องเรียนที่หมู่บ้านถวาย โดยไม่จำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรเองตั้งแต่ต้น เอกสารหลักสูตรฉบับนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในห้องถิ่นได้